

DEN POLITISKE SITUASJON

FOREDRAG PÅ ÅRSMØTET I AKERSHUS ARBEIDERPARTI 13.2.81

Våre politiske motstandere har i lang tid tatt seiren på forhånd ved høstens valg. De har søkt å framstille oss som splittet og motløse, som dømt til nederlag.

Ingen ting er lengre fra sannheten. Etter to uker som dere forstår har vært svært hektiske, er jeg glad for å kunne si at jeg har opplevd en begeistring og en innsatsvilje som gir gode løfter. La meg bruke denne anledning i den første partiforsamling jeg møter som Statsminister til å takke for alle gratulasjoner og gode ønsker som har møtt Regjeringen og meg selv. Det har varmet meg personlig, men det er ikke det viktige. Det som betyr noe, er at dette avliver myten om det nederlagsdømte Arbeiderpartiet. Tvers gjennom alle hilsener går det en sterk vilje til innsats for partiet og for det velferdssamfunnet vi har bygd opp.

- 2 -

Jeg sa på pressekonferansen i forrige uke at vår viktigste oppgave er å vinne valget. Etter de reaksjonene jeg har fått, vet jeg at det er mulig - hvis vi mobiliserer alle krefter hos oss selv.

Vi har et solid grunnlag:

Vi kan vise til resultater: Vi er snart det eneste industriland uten masseledighet.

Vi har et samlet parti.

Vi er i ferd med å finne oss selv, og å gjenskape troen og viljen til seier.

Vi skal vedta et nytt prinsipp-program som fastslår våre grunnverdier: frihet, likeverd, arbeid, solidaritet og demokrati.

Vi skal vedta et arbeidsprogram som trekker opp hovedlinjene for de nærmeste årene: en politikk for fred, for trygghet, for arbeid for alle.

Mot oss har vi en borgerlig gruppe som en tid har seilt i medvind. Men de 3 partiene spriker. De forteller velgerne at de vil ha makten men ikke hva de vil bruke den til. Det skal de drøfte etterpå. Oljen, utviklingshjelpen, fordelingspolitikk eller abort - de har ulike standpunkter og ingen kan si hva en borgerlig regjering vil gjøre.

Vi vinner bare valget hvis vi får velgernes tillit. Det er vår innsats de neste sju måneder som avgjør om vi makter det - og da trenger vi alles innsats. De av oss som når fram i massemedia, skal stille opp der. Men også i vennekretsen, i naboskapet, over kaffekoppen på jobben blir valget avgjort - det er vel der hovedslaget står. Her ligger en oppgave for oss alle. Vi har grunn til å ha tillit til oss selv - og tro på vårt parti.

Hvilken situasjon er det så vi står i? Hva er det vi rår med selv - og hva kan vi gjøre lite eller ingenting med.

Vi har i de siste årene sett skremmende ledighetstall i de viktigste industrilandene. Ialt er det nå nesten 25 millioner arbeidsledige i industrilandene.

Bare i Storbritannia er det 2 1/4 millioner ledige.

Det forteller tydelig at situasjonen er dystre og den er blitt alvorligere bare de siste par månedene siden Stortinget sist drøftet den økonomiske situasjonen.

Jeg tror vi her står overfor et problem med å forstå alvorret. Vi leser disse tallene, men vi tar det ikke helt inn over oss fordi vi har klart å holde sysselsettingen oppe her hjemme.

Men vi skal huske på at vi har en av de mest åpne økonomier i verden: mer enn halvparten av det vi bruker fører vi inn, og halvparten av vår produksjon selger vi til andre land. De negative utviklingstrekk ute slår sterkt inn hos oss - og fremdeles er det overveldende flertall av arbeidstakere avhengig av andre sektorer enn oljen.

Det er på denne bakgrunn en må se Regjeringens mål om arbeid for alle. Det er et ærgjerrig mål, og spesielt under et økonomisk tilbakeslag.

Men arbeid for alle er nøkkelen til løsning av de sentrale samfunnsoppgaver. Det er nødvendig å opprettholde syssel-

settingen for å sikre det materielle underlaget for vår velferd. Arbeidsledighet vil ramme de unge som skal inn i yrkeslivet, og som er i den mest sårbare alderen. Ved mangel på arbeid sjaltes de eldre og svakere lettest ut, og det blir vanskeligere for kvinnene å komme med. Svikter sysselsettingen i økonomien som helhet, kommer også utkantene dårligere ut. Når de friske og sterke har vansker med å finne arbeid, svekkes de funksjons- hemmedes adgang til det aktive samfunnet.

Arbeid er den viktigste forankring for den enkeltes selvoppfatning. Gjennom arbeid ser en resultater av egen innsats og gjennom samvirke utvikles fellesskapet med andre. Motsatt avler arbeidsledighet en følelse av å være overflødig og unyttig. Selvtiliten svekkes og solidariteten med samfunnet skades.

Høyre kritiserer vår politikk ved å gjenta mange ganger at vi er havnet i et uføre. Norsk økonomi er ikke problemfri. Den prisstigning vi har hatt i det siste er for sterk. Men det må være et tankekors for Høyre at det konservative svenske forretningsbladet Veckans Affärer har tildelt Norge "Verdensmesterskapet i økonomi" for 1980. Det er for enkelt å si at

oljen har æren for dette. England har også olje, men der fører Høyre regjeringen en politikk som bringer ledigheten opp mot 10 prosent.

Den alvorlige situasjonen i verdensøkonomien reiser vanskelige oppgaver for oss. Vi har vendt oss til at vi hvert år får en tilvekst som vi kan sette inn for å løse våre problemer, for å bedre vår standard. Vi må nå se i øynene at vi for de årene som ligger foran oss må regne med liten vekst.

Hva innebærer dette i praksis? Det betyr blant annet at prioritering blir viktigere. Skal vi løse en ny oppgave, vil vi som oftest måtte ta midlene fra andre felter - vi må utsette noe eller senke standarden på andre områder.

Vi vet at dette er vanskelig. Det er lettere å si at andre bør stramme inn reima enn å gjøre det selv. Men vår evne til å løse nye oppgaver, vår evne til å hjelpe de svake eller dem som er blitt hengende etter, vil være avhengig av at vi klarer dette.

Det er lett å finne illustrasjoner på dette problemet. Vi er

inne i en vanskelig boligpolitisk avklaring. Alle vet at unge familier som skal inn på boligmarkedet får så store utgifter at mange får alvorlige vansker. Skal vi gjøre noe med dette, er det vanskelig å se andre veger enn at alle vi som bor i forholdsvis rimelige boliger må øke våre utgifter litt. Skal det bli flere penger til de som skal inn på boligmarkedet, må vi andre som er vel etablerte betale litt raskere tilbake. Det har vi råd til. I dag bruker folk som har bil, stort sett mer til bil enn til bolig.

Det er fristende for opposisjonspartier å drive overbudspolitikk, å si at noen skal få mer uten å si hvem som skal betale. Høyre gjør dette i boligpolitikken som på andre felter. Det kan gi kortvarig popularitet. Vi kan bare møte dette ved å løse den ^{krevende} oppgaven det er å forklare folk de sammenhengene som gjelder.

Den internasjonale situasjon er spent og urolig.

Den sovjetiske invasjon av Afghanistan førte til at avspenningsprosessen stoppet opp. Det råder sterk mistillit mellom Øst og Vest.

I andre verdensdeler pågår det farlige konflikter. Krigen mellom Irak og Iran har økt spenningen i Midt-Østen. Den har skapt usikkerhet om oljeforsyningene, som de vestlige land er helt avhengige av.

Men spesielt foruroligende er tendensene til fortsatt opprustning. Den videreutvikling av atomvåpen som foregår, kan gi en farlig skjerping av motsetningene mellom Øst og Vest.

Selv om perspektivene er dystre, må vi tro at de som står i spissen for de store nasjoner, med avgjørende innflytelse på verdensutviklingen, har innsikt i konsekvensene av en stormaktskonflikt i dagens verden.

Mer enn noen gang må de være seg bevisst sitt ansvar for vår alles fremtid. Moderasjon må prege deres politikk og handlinger. De må erkjenne at jevnbyrdighet og balanse er det eneste

prinsipp som kan forhindre et ødeleggende rustningskappløp og en enda farligere verden.

Vi må se de internasjonale problemer i et korttids og et langtids perspektiv.

En oppgave som bare kan løses over lang sikt er å utjevne konflikten mellom de fattige og de rike land. Uten at vi fjerner den dype fattigdom i utviklingslandene og skaper en rettferdigere fordeling, vil vi aldri få en verden som er god å leve i.

Vi vil arbeide målbevisst og tålmodig på flere felter samtidig.

Vi vil fortsette vårt arbeid med nord/sydspørsmålene innenfor FNs ramme. Vi vil engasjere oss i alle sider av det internasjonale arbeid med rustningsspørsmålene.

Atomvåpnene kaster mørke skygger over Europas politiske landskap. Ingen oppgave er viktigere enn å stanse utviklingen og utplasseringen av nye kjernevåpen i Europa.

Regjeringen vil engasjere seg sterkt i dette arbeid. I utkastet til arbeidsprogram for partiet heter det: "Norge vil arbeide for en atomfri sone i nordisk område som en del av arbeidet for

en atomvåpenfri sone i en større europeisk sammenheng"

Denne formulering er uttrykk for et økt engasjement og forpliktelse til å arbeide aktivt for atomvåpenfrie soner og for å medvirke til å få kappløpet om kjernefysiske våpen under kontroll.

Ingen av de nordiske land har slike våpen og ingen av dem har til hensikt å skaffe seg dem. Men samtidig finnes store mengder av slike våpen i de nordiske lands umiddelbare geografiske nærhet.

Derfor er det bare hvis en nordisk løsning kan innpasses i en bredere europeisk sammenheng at mulighetene er til stede for å få regulert og redusert disse våpen i Europa.

Solidaritet er grunnlaget for arbeiderbevegelsenes politikk. Det er et krav vi må rette til oss selv like meget som til andre. Vi må ta alvorlig at solidaritetstanken i dag blir angrepet.

I Norge går nå fjernsynsserien med Milton Friedman - nyliberalismens fremste talsmann. Mot folkhemstanken gjentar han den gamle tese om at vi får de beste samfunn når enhver er sin egen lykkes smed. Og dette er ikke bare luftige idéstrømmer. Både i England og i USA er det igangsatt to store konservative eksperimenter som er inspirert av disse tankene, og som direkte angriper velferdsstaten. Slagordet er "Farvel til velferdsstaten". Vi må bekjempe både disse tankene og forslagene til praktisk politikk. Vi må unngå lignende eksperimenter i Norge. Vi må forsvare den sosialdemokratiske modell. Det er den verd.

Solidariteten angripes også gjennom fristende appeller til gruppeinteresser. Vi har sett streikeaksjoner fra grupper høyt oppe på lønnsstigen. De kan ramme hardt fordi de har arbeid mange er avhengige av. Vi må møte dette med vår

grunnholdning: at solidariteten særlig innebærer omsorg for dem som står svakt i samfunnet. Vi må møte anslag fra sterke grupper med en praktisk politikk som viser at det er gjennom innsats i fellesskap vi kan skape et samfunn som er godt for de mange.

Hvilke fellesskap er det så vi må satse på? Vi har kanskje hatt for stor oppmerksomhet rettet mot de store fellesskap - i stat og kommune. Det er klart at mange fordelingsoppgaver må løses her - gjennom skatt og trygd og tiltak i offentlig regi. Men like klart har utviklingen de senere år vist at selv om dette er nødvendig, så er det ikke nok. Like viktig er det at vi får de små fellesskap til å virke godt - i familie, på arbeidsplass og i nærmiljøet der vi bor. De ressurser vi trenger i omsorgen for hverandre er ikke bare penger og materielle goder. Like viktig er det at vi har tid og omtanke for hverandre. Dette påligger oss alle - ikke bare de som har omsorg som yrke. Det ligger store reserver som kan mobiliseres gjennom en bedre organisering

av vår hverdag.

Det er ikke bare budsjettproblemer som bør få oss til å se kritisk på ordninger innenfor helsevesen, sosialt arbeid og utdanning. Det er mange ting som tyder på at vi ikke når de mål vi har satt oss gjennom offentlig innsats. Vi ser at pasienter behandles på dyre sjukehusavdelinger til over tusen kroner døgnet, på galt sted og til gal tid. Mye tyder på at innsats av hjemmehjelp til en brøkdel av prisen dessuten kunne gitt bedre resultat.

Innsats i nærmiljøet gjør bruk av de verdier som ligger der, mens institusjonsbehandling kan virke isolerende og nedbrytende. Vi kan heller ikke se bort fra at yrkesinteresser hos dem som behandler kan komme i motsetning til behovene hos dem som behandles.

Jeg er klar over at det ligger farer i dette resonnementet. Noen vil se overføring av omsorgsansvar til nærmiljøene som et middel til å holde kvinner borte fra det betalte arbeidsliv. Vi skal ikke se bort fra at noen ønsker å avlaste offentlige budsjetter gjennom ubetalt arbeid av kvinner.

Men dette bør ikke holde oss fra å søke nye veger. Det ligger store muligheter i en bedre organisering av vårt sosial- og helsearbeid. Hvis vi klarer den vanskelige oppgaven det er å omfordele ressurser mellom offentlige budsjetter, kan større innsats i nærmiljøene skape mange nye arbeidsplasser - både for kvinner og menn.

Vi har i dag nådd langt når det gjelder kvinnes formelle rettigheter. Systemet er endret. Krav er gjennomført. 1970-åra har vært preget av aktiv kvinne-debatt og sentrale reformer. Men vi ser at slagene ikke ferdig kjempet - og evig vunnet.

Til tross for formell likestilling, er det langt igjen før kvinners erfaringer og egenskaper får den plass de bør ha. Vi har langt igjen før disse menneskelige ressurser virkelig er tatt i bruk.

Vi må inn i neste æra i kvinnefrigjøringen - den æra da det kvinnen har forvaltet og hatt ansvar for får gjennomslag i hele samfunnslivet - og blir en del også av mannens verden -

- av vår felles verden. - For kvinners frigjøring er ikke slutført før også mannen sprenger rammene for sitt perspektiv.

Denne frigjøring er ikke bare en kamp imot undertrykkelse - men en kamp for noe - for at vesentlige menneskelige verdier blir erkjent og tatt i bruk - på alle de områder der vi så åpenbart ser at de trenges.

Det er et spørsmål om å ville, om å velge hvilke verdier vi skal legge størst vekt på i utviklingen av vårt samfunn. Vi må alle være med å forme rammene om vår hverdag - å gi utviklingen retning og mål.

Det er en viktig side ved likestillingsarbeidet at det går begge veger: vi vil gi kvinnene større muligheter i det betalte arbeidslivet samtidig som mennene får en større del av omsorgsarbeid og -ansvar. Det kan alle tjene på.

Det er viktig å ha dette perspektivet med i diskusjonen om arbeidstid og arbeidsordninger. Hvis det bare blir kvinner som tilpasser seg, holder vi forskjellene ved like.

Dette er et langsiktig arbeid der offentlig politikk, aktivisering av nærmiljøene og personlig innsats må spille sammen.

Vi ser mange alvorlige tegn på sosial og menneskelig nød midt i vår materielle velstand. Alkoholskadene er vårt største helse- og sosialproblem. Stoffmisbruket viser skremmende økning. Særlig alvorlig er tendensene til at misbrukerne blir stadig yngre. Dette viser at vi må vende oppmerksomheten mot de oppvekstkår som møter barn og unge. Her finner vi noen av de sterkeste grunner til at vi setter arbeidet for bedre nærmiljøer fram i første rekke.

Det er sagt at et samfunns levedyktighet kan måles på den vekt de legger på den generasjon som vokser opp. I et samfunn der gruppesolidaritet fortrenger samfunnsolidariteten kommer barn og unge dårlig ut. De har ikke stemmerett ved valg. De har ikke yrkesorganisasjoner. Hvis den sterke rett får rå, blir barna en utsatt gruppe. Barn som ikke opplever varme og trygghet under oppveksten kan få merker

og sår for livet.

Jeg har her stanset opp ved noen viktige felter vi har arbeidet på og fortsatt vil arbeide på for å virkeliggjøre et mykere samfunn. Jeg har minnet om at oppgavene kan bli vanskeligere fordi vi ikke får mange nye penger å dele ut. Men jeg har også trukket fram at presset fra knappe budsjetter kan bli en spore til nytenkning og søkning etter nye veger. Fordi vi ikke har råd til å gjøre mer på de gamle måtene, tvinges vi til å søke nye løsninger - som kan vise seg bedre enn de gamle. Men la oss samtidig være klar over at det krever ikke bare vilje, men også styrke til omprioritering. Når vi ønsker å bygge om velferdsstaten møter vi dette: endringer som mange ønsker blir vanskeligere fordi etablerte ordninger alltid finner forsvarere i sterke grupper.

Men om oppgaven er tung, viker vi ikke tilbake for den. Vi ønsker ikke et samfunn der enhver er sin egen lykkes smed, der de sterke skyver de svake til side.

Arbeiderpartiet kom til regjeringsmakt da landet for snart

femti år siden var i alvorlig økonomisk krise. Vi hevdet at det var et samfunnsansvar å få hele folket i arbeid - og vi tok dette ansvaret. Vi kan møte truselen om arbeidsledighet med et bedre utgangspunkt enn den gang. Vi har et godt produksjonsapparat. Vi har en befolkning med bedre utdanning og høyere kvalifikasjoner. Vi har oljen og andre viktige naturressurser.

Vår evne til å mobilisere til innsats og skaperkraft blir avgjørende. Med det høye nivå vi har nådd, skulle det være en falitterklæring om vi ikke maktet å bære de omstillinger som er nødvendige for å komme gjennom en vanskelig tid.

Vi har i Norge en meget ansvarsbevisst fagbevegelse. Vi vet at det overveldende flertallet i fagbevegelsen ikke ønsker en høyrepolitikk som setter over styr den fulle sysselsettingen og de store landevinningene fra 70-åras nære samarbeid mellom parti og fagbevegelse: miljøloven, sykkelønsordningen, den kraftige veksten i reallønnen.

Gjennom nært og tillitsfullt samarbeid med fagbevegelsen skal vi komme gjennom også de vansker som ligger foran oss. Vi vet at vår evne til å løse de økonomiske problemer vil bli avgjørende for å virkeliggjøre våre mål: et mykere og mer solidarisk samfunn. Vi må mestre prisutviklingen for å skape arbeid for alle.

Vi trenger produktivitetsutvikling for å klare nye oppgaver. Vi må løse omstillingsproblemene på en menneskelig måte og uten å sprengte offentlige budsjetter. Vi må stimulere nyskapning i arbeidslivet gjennom forsknings- og utviklingsarbeid. Vi må klare inntektsoppgjøret på en måte som legger grunnlag for trygg sysselsetting.

Økonomiske omveltninger ute og hjemme har ført til at en del bedrifter som tidligere gikk bra nå er blitt ulønnsomme. Det kan i slike tilfelle være riktig at staten trer støttende til for å hindre oppsigelser. Men slik subsidiering er ikke holdbar som en langsiktig politikk. Vi må nå gradvis dempe ned subsidieringslinjen i industripolitikken.

Vi må vise nøkternhet i våre budsjetter. Jeg vil gjenta at det er lettere å si det enn å gjøre det. Vi skal òg minne velgerne om at flertallet av våre kommuner og fylker nå er borgerlig styrt. De prioriteringer folk møter i hverdagen er ofte de borgerliges måte å fordele på. Samtidig skal vi få fram at de borgerlige partier i Stortinget har stemt for forslag som ville svekket kommunenes budsjetter med store beløp.

Jeg har sagt det før i dette foredraget og jeg gjentar det: det er fristende å drive overbudspolitik i opposisjon. Det er tyngre å fortelle sannheten om at vi ikke har mer til fordeling enn det vi i fellesskap framstiller. Hvis vi gir etter for mange populære forslag øker vi inflasjonen. Det er en blind og brutal måte å omfordele på. Vi vet at det er de sterkeste - de med gode lånemuligheter som kommer best ut av denne.

Med den kraftige prisstigning som kommer til oss gjennom vår utadvendte økonomi stilles vi på en alvorlig prøve.

Vi vet at svaret på vanskene ligger i solidaritet. Vi vil samtidig slåss for fellesforbruket - og samtidig kjempe fram nye og bedre måter å bruke det på.

Vi må vende oss mot de mekanismer som stenger for menneskelig frigjøring og solidaritet. Vi står på den demokratiske sosialismens optimistiske menneskesyn: at mennesket selv og dets skapende arbeid er den viktigste av alle ressurser.

Vi vil gjøre 80-årene til mulighetenes tiår. Den demokratiske sosialismen bygger på frihet og respekt for menneskerettighetene. I Norden har sosialismen med menneskelig ansikt en historisk sjanse. To grunnvilkår ligger i dagen: et høyt sosialt og økonomisk nivå og en lang folkestyretradisjon, bygd på rettssikkerhet for den enkelte.

Vi har skapt et godt samfunn i Norge, Men vi skal videre. Enda er det langt til at kvinner har samme muligheter som menn. Enda er det langt igjen til rettferdighet for de funksjonshemmede. Enda er det mye å gjøre for å bringe de eldre med i aktiv deltakelse i samfunnet.

Vi skal om 7 måneder møte velgerne som bestemmer om det norske samfunnet fortsatt skal styres på vår kurs. Vi legger fram et regnskap vi kan kjennes ved - vi er stolte over at Norge har klart å hindre arbeidsløshet i stor målestokk. Vi kan kjennes ved vår historie - det er mer enn Høyre kan si.

Vi har en slitsom periode bak oss, men vi føler alle at vi har snudd strømmen. Gjennom sterk innsats fra hele bevegelsen skal vi vinne valget.

God innsats og godt valg!